

Strateginės Nacionalinio švietimo NVO tinklo veiklos kryptys 2023–2025 metais

Švietimas – viena svarbiausių, tačiau ir problemiškesnių Lietuvos viešosios politikos sričių. Pradėtos svarbios pertvarkos – bendrojo ugdymo turinio ir struktūros atnaujinimas, visuotinio ikimokyklinio ugdymo įgyvendinimas, Tūkstantmečio mokyklų programa, ugdymo įstaigų tinklo pertvarka, įtraukusis ugdymas, atnaujinama mokymosi visą gyvenimą sistema, skaitmeninės transformacijos – kelia didelių iššūkių tiek švietimo paslaugų teikėjams, tiek ir besimokantiejiems. Pastarųjų metų krizinės situacijos (COVID-19 pandemija, karas Ukrainoje), sukėlusios didžiules įtampas švietimo sistemai, parodė svarbų pilietinės visuomenės vaidmenį, jos gebėjimą susitelkti ir greitai reaguoti į kilusius poreikius. Nacionalinis švietimo NVO tinklas (toliau – Tinklas), vienijantis nuo ikimokyklinio ugdymo iki neformaliojo suaugusiųjų, įskaitant ir vyresnius, švietimo organizacijas, aktyviai dalyvauja priimančiam sprendimams nacionaliniu lygmeniu, tačiau manome, kad ekspertinis Tinklo ir jo narių potencialas nėra pakankamai panaudojamas tobulinant bendrą švietimo sistemą ir įgyvendinant pertvarkas. Iki šiol nevyriausybines švietimo organizacijas nepakankamai įtraukiamos į bendrą švietimo sistemą ir procesus: eliminuojamos iš vykdomų programų, neįtraukiamos į kompetencijų tobulinimo ir gerosios patirties dalijimosi bei institucinio stiprinimo priemones. Valdžios institucijų pasitikėjimas nevyriausybėmis organizacijomis, nors ir didėja, iki šiol dažnai yra deklaratyvus, neužtikrina lygiaverčių ir tvarių veikimo sąlygų nepriklausomiems švietimo paslaugų teikėjams, ypač vietos lygmeniu.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonėje „Bendras visuotinės svarbos paslaugų kūrimas siekiant prisidėti prie ES dalyvaujamosios demokratijos stiprinimo“¹ (TEN/772), priimtoje 2022 m. rugsėjo 21 d., teigiama, kad „pilietinės visuomenės organizacijų ir tiesiogiai piliečių vykdomas bendras visuotinės svarbos paslaugų (VSP) kūrimas – tai veiksmingiausias instrumentas dalyvaujamajai demokratijai skatinti ir Europos integracijai stiprinti.“²

Siekdamas prisidėti prie spartesnės švietimo pažangos, Tinklas numato tobulintinas kryptis toliau nurodytose srityse.

Švietimo sistemos ir švietimo duomenų atvėrimas. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (toliau – EBPO) rekomenduoja Lietuvai įtraukti nevyriausybines organizacijas į viešųjų paslaugų modeliavimą ir teikimą³. Pilietinės visuomenės organizacijų bei politinių partijų susitarime⁴, pasirašytame 2019 m. kovo 1 d., didžiosios politinės partijos įsipareigojo „siekti laipsniško nevyriausybinių organizacijų įsitraukimo į viešųjų kultūros, švietimo, sporto, socialinių ir kitų paslaugų teikimą, optimizuojant biudžetinių įstaigų tinklą bei įtraukiant gyventojus į vietos sprendimų priėmimo procesus, bei vykdyti nuolatinę viešųjų paslaugų (kultūros, švietimo, sporto, socialinių paslaugų ir kitų paslaugų) teikimo vietos savivaldybės teritorijoje stebėseną, nuolat vertinti viešųjų paslaugų poreikį bei kasmet savivaldybės tarybai ir NVO tarybai teikti šios stebėsenos rezultatų ataskaitas.“

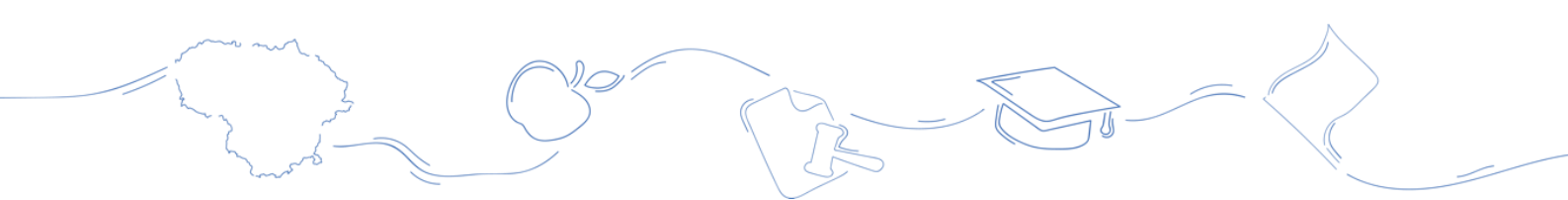
2021–2030 m. nacionaliniame pažangos plane numatyta iki 2025 m. 15 proc., o iki 2030 m. – 30 proc. savivaldybių viešųjų paslaugų perduoti teikti nevyriausybėms ir bendruomeninėms organizacijoms. Nors kiekvienais metais didžiausios išlaidos savivaldybių biudžetuose skiriamos švietimui, nevyriausybines organizacijas nepakankamai įtraukiamos į švietimo paslaugų kokybės ir prieinamumo, įtraukiojo ugdymo, pedagogų kvalifikacijos tobulinimo ir kitas švietimo priemones. Remiantis Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centro atliktu savivaldybių biudžetų tyrimu, 2021 m. nepriklausomiems švietimo teikėjams skirta 4,60 proc. savivaldybių švietimo

¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:52022IE0662>

² EESRK pasisako už tikslinį bendro kūrimo principo įgyvendinimą, t. y. viešųjų paslaugų kūrimą kartu su naudotojais, bendruomenėmis ir pilietinės visuomenės organizacijomis, kuris užtikrintų paslaugų atitikimą tikriesiems poreikiams ir kartu demokratinį dalyvavimą.

³ https://read.oecd-ilibrary.org/governance/lithuania-fostering-open-and-inclusive-policy-making_9789264235762-en#page92

⁴ http://www.3sektorius.lt/docs/Koalicija_politines_partijos_susitarimas_2019_2019-03-01_13:23:40.pdf

biudžetų lėšų (kurių didžiąją dalį sudaro valstybės biudžeto dotacijos) – keturiskart mažiau nei socialinių paslaugų ir sporto srityse⁵.

2022 m. Tinklo parengta neformaliojo vaikų švietimo duomenų analizė parodė⁶, kad skelbiami duomenys yra vieši, o ne atviri, t. y. nenuskaitomi automatizuotu būdu; į atvirų duomenų papildymą neįtraukiamos visuomenės grupės; švietimo duomenų sistemos renka panašius duomenis, kurie kartais prieštarauja vieni kitiems, trūksta sąsajos ir (ar) bendradarbiavimo tarp šių sistemų; duomenys automatiškai neatsinaujina ir kt.⁷ **Siūlome:**

- Nacionaliniu ir vietos lygmenimis plėtoti ir stiprinti NVO dalyvavimą sprendžiant švietimo klausimus nevyriausybinę organizacijų, švietimo ir kitose tarybose, komisijose, darbo grupėse.
- Nacionaliniu ir vietos lygmenimis įtraukti švietimo NVO į kompetencijų tobulinimo (kvalifikacijos kėlimo), gerosios patirties ir pažangios, inovatyvios praktikos sklaidos (dalijimosi) priemones.
- Nacionaliniu ir vietos lygmenimis numatyti teisinius ir finansinius instrumentus nevyriausybinėms švietimo organizacijoms, ypač ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo, neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstaigoms dalyvauti bendroje švietimo sistemoje.
- Nustatyti konkrečius švietimo paslaugų perdavimo NVO siekinius savivaldybių lygmeniu bei vykdyti jų stebėseną.
- Savivaldybių lygmeniu gerinti švietimo NVO aplinką, numatyti vietos švietimo organizacijų gebėjimų stiprinimo priemones.
- Nacionaliniu ir vietos lygmenimis naudoti efektyviausius švietimo paslaugų pirkimo būdus: akreditaciją, paslaugų krepšelį, paslaugų pirkimą, rezervuotas paslaugų sutartis. Projektų atranką konkursų būdu naudoti vienkartinėms, trumpalaikėms veikloms įgyvendinti, organizacijų kompetencijoms stiprinti (mokymams ir tinklaveikai), naujoms iniciatyvoms išbandyti ir diegti.
- Atverti švietimo duomenis, kad jie atitiktų atvirų duomenų apibrėžimą, t. y. kad duomenis būtų galima nuskaityti automatizuotu būdu.
- Įtraukti į atvirų duomenų papildymą įvairias visuomenės grupes – dirbančias su duomenimis ar disponuojančias duomenimis nevyriausybinės organizacijas, verslo organizacijas, aukštojo mokslo atstovus, individualius piliečius.
- Įdiegti duomenų atsinaujinimo automatizavimą.
- Siekti, kad turimi duomenys būtų atverti taip, kad jais galėtų pasinaudoti įvairios visuomenės grupės (analizuoti situaciją ir kurti bei įgyvendinti strategijas, padėsiančias gerinti švietimo paslaugas nacionaliniu ir vietos lygmenimis).

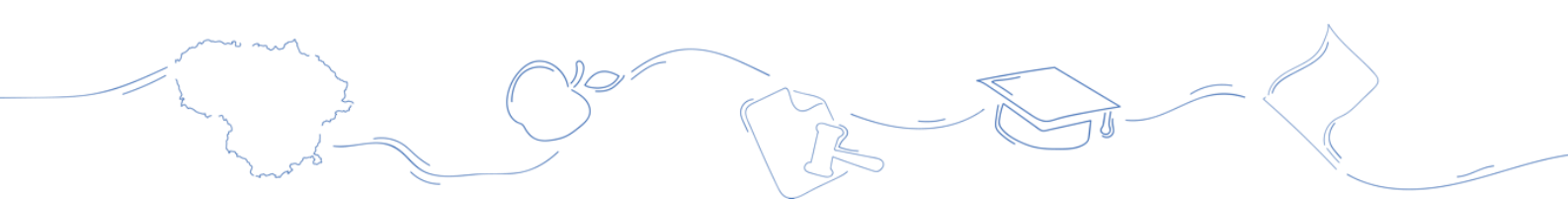
Ikimokyklinis ugdymas. Kaip teigiama Valstybės kontrolės 2018 m. atlikto audito ataskaitoje „Ar išnaudojame ikimokyklinio ugdymo galimybes sėkmingesnei vaikų ateičiai užtikrinti“⁸, iš visų švietimo pakopų didžiausią ekonominę grąžą duoda investicijos į ankstyvąjį ugdymą nuo gimimo iki

⁵ <http://www.3sektorius.lt/nisc/nvo-forumai/regioniniai-2023/>.

⁶ <https://svietimotinklas.lt/wp-content/uploads/2023/01/SNVOT-Ataskaita-2023.pdf>. Analizėje nuspręsta nagrinėti atvirus neformaliojo vaikų švietimo duomenis, kadangi bendrai internete prieinamų atvirų švietimo duomenų kiekis yra didelis ir tai pareikalautų didesnių resursų. Tačiau pasirinktas segmentas leidžia susidaryti įspūdį, kaip tam tikri duomenys yra pateikiami atvirai prieigai ir naudojimui bei kokias preliminarias išvadas galima padaryti iš pateikiamų duomenų.

⁷ Pilietinės visuomenės organizacijų bei politinių partijų susitarime, pasirašytame 2019 m. kovo 1 d., didžiosios politinės partijos išpareigojo užtikrinti atvirų duomenų sistemos diegimą savivaldybėse. Taip pat [Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plane](#) numatyti veiksmai, kuriais siekiama skatinti valstybinių duomenų atvėrimą įvairiose viešosios politikos srityse, gerinti šių duomenų kokybę ir jų pateikimo platformas, kad visuomenė, mokslo ir verslo bendruomenės galėtų jais pasinaudoti.

⁸ <https://www.valstybeskontrolė.lt/LT/Product/23792/ar-isnaudojame-ikimokyklinio-ugdymo-galimybes-sekmingesnei-vaiku-ateiciai-uztikirti>

5 metų amžiaus. Kokybiškas ankstyvasis ugdymas, ypač nepalankioje aplinkoje gyvenančių vaikų, lemia jų geresnius pasiekimus, padeda susikurti sėkmingesnę karjerą, augina ekonomiką, mažina socialines išlaidas. Aukštos kokybės ankstyvojo ugdymo svarbą socialinei atskirčiai mažinti pabrėžia ir EBPO bei Europos Komisija.⁹

Lietuvoje veikia apie 140 nevalstybinių ikimokyklinio ugdymo įstaigų, iš jų daugiau nei du trečdaliai – pelno nesiekiančios. Nuo 2021 m. įvedus privalomą ikimokyklinį ugdymą socialinę riziką patiriantiems vaikams, palaipsniui įvedant visuotinį ikimokyklinį ugdymą (nuo 2023 m. – 4 metų vaikams, 2024 m. – 3 metų vaikams ir 2025 m. – 2 metų vaikams), savivaldybėms kyla didelių iššūkių tiek užtikrinant socialinės rizikos šeimų vaikų dalyvavimą šiame ugdyme, tiek ir sudarant galimybes visiems tėvams gauti prieinamas ir kokybiškas ikimokyklinio ugdymo paslaugas. Nepaisant 2022 m. Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos bei Nacionalinės švietimo agentūros atliktoje galimybių studijoje „Ikimokyklinio ugdymo infrastruktūros plėtra savivaldybėse“ pateiktos rekomendacijos savivaldybėms plėsti nevalstybinių ugdymo įstaigų, teikiančių ikimokyklinio ugdymo paslaugas, tinklą kaip vieną iš priemonių, leidžiančių savivaldybėse plėsti ikimokyklinio ugdymo aprėptį¹⁰, savivaldybės yra labiau linkusios steigti naujas ikimokyklinio ugdymo įstaigas ir grupes, neįtraukdamos į šių paslaugų plėtrą vietos bendruomenių ir nevyriausybinų organizacijų.

Atsižvelgdami į 2022 m. Tinklo užsakymu atlikto kokybinio tyrimo „Pelno nesiekiančių organizacijų, teikiančių ikimokyklinio ugdymo paslaugas, kuriama vertė“ rezultatus¹¹, siekiame didinti ikimokyklinio ugdymo įstaigų prieinamumą, atliepti skirtingiems tėvų ir vaikų poreikiams bei galimybėms, įtraukti socialinę riziką patiriančių šeimų vaikus į ankstyvąjį ugdymą bei užtikrinti jiems visavertį visos dienos ugdymą, sudaryti tinkamas sąlygas specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams ugdyti. **Siūlome:**

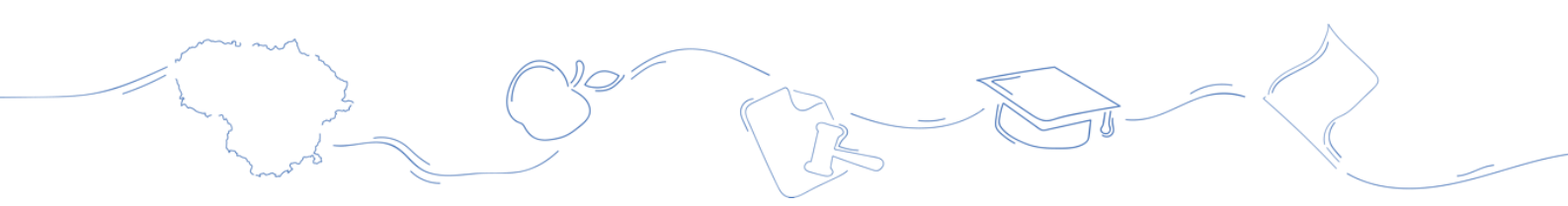
- Skatinti ir sudaryti palankias teises bei finansines sąlygas steigti nevyriausybinėms, bendruomeninėms ikimokyklinio ugdymo įstaigoms (suteikti patalpas lengvatinės nuomos sąlygomis, pavėžėjimo paslaugas ar transporto priemones ir pan.).
- Įtraukti nevyriausybines ikimokyklinio ugdymo įstaigas į savivaldybės planuojamas ir vykdomas programas ir priemones.
- Sudaryti sąlygas (infrastruktūrai pritaikyti, švietimo pagalbos specialistams, specialioms priemonėms ir įrangai įsigyti ir kt.) nevalstybinėse mokyklose ugdyti specialiųjų poreikių ar negalią turinčius vaikus.
- Taikyti vienodą asignavimų lėšų skirstymo principą pavaldžioms ir nepavaldžioms ugdymo įstaigoms.
- Įtraukti nevalstybinių ikimokyklinio ugdymo įstaigų mokytojus ir kitus specialistus į kompetencijų tobulinimo ir kvalifikacijos kėlimo programas ir priemones.

Bendrasis ugdymas. Lietuvoje veikia apie 100 nevalstybinių bendrojo ugdymo mokyklų, iš jų apie du trečdaliai yra pelno nesiekiančios. Daugiausia jų yra didžiuosiuose miestuose – Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje. Dažnai šios mokyklos kuriamos siekiant tęsti ikimokyklinio ugdymo įstaigose naudojamą alternatyvaus ugdymo pedagogiką ir kartu su vaikais palaipsniui auginant klases / ugdymo pakopas.

⁹ Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui, Mokyklų raida ir aukštos kokybės mokymas gerai gyvenimo pradžia, 2017-05-30. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=COM%3A2017%3A248%3AFIN>.

¹⁰ <https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2022/08/Ikimokyklinio-ugdymo-infrastrukturos-pletra-savivaldybese.-Santrauka-2022-08-12.pdf> Kol kas šią galimybę išnaudoja tik 26 iš 60 šalies savivaldybių. Savivaldybių lygmeniu būtina skatinti tolesnę nevalstybinio ikimokyklinio ugdymo plėtrą ir visų pirma tai daryti savivaldybėse, kuriose nėra tenkinami visi ikimokyklinukų tėvų prašymai priimti jų vaiką ugdyti pagal ikimokyklinio ugdymo programas ir savivaldybėse, kuriose ikimokyklinio ugdymo aprėptis nėra didelė. Savivaldybėms taip pat būtina skatinti nevalstybinių ugdymo įstaigų savininkus, kad jie daugiau dėmesio skirtų jų mokyklose dirbančių ikimokyklinio ugdymo mokytojų kvalifikacijos tobulinimui.

¹¹ <https://svietimotinklas.lt/kokia-verte-kuria-nepriklausomi-darzeliai/>

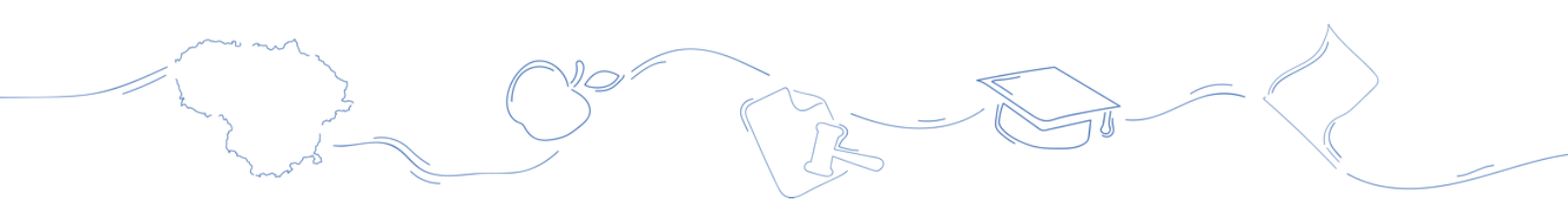
2021 m. Tinklo užsakymu atliktas kokybinis tyrimas¹² atskleidė svarbiausius NVO mokyklų ypatumus: įkurtos ir valdomos tėvų arba tėvų bendruomenių, mažos, išaugusios nuo ikimokyklinio ugdymo ar neformaliojo švietimo įstaigų, puoselėjančios bendruomeniškumą. Šiose mokyklose asmenybės ugdymo visapusiškumas suprantamas kaip dalykinių ir socialinių kompetencijų lygiavertiškumas, ugdymo procesas yra ne mažiau svarbus nei rezultatas, investuojama į bendruomeninius ryšius, kokybiškus santykius.

Nevalstybinėse mokyklose ugdoma pagal įvairias alternatyvias šiuolaikinio ugdymo filosofijas ir didaktines praktikas – Valdorfo, Montessori, demokratinio ugdymo, ugdymo lauke ir daug kitų. Mišrios grupės (ne jungtinės klasės) kuriamos remiantis ugdymo paradigma. Ugdymo modelių įvairovė leidžia iš švietimo sistemos neiškristi vaikams, kuriems valstybinės mokyklos negali skirti individualaus dėmesio. Daugelis nevalstybinių mokyklų dirba su įvairių poreikių turinčiais vaikais, todėl akcentuoja ir mokinių pažangą, ir gerą emocinę aplinką.

Nevalstybinės, nesiekiančios pelno mokyklos yra sudėtinė švietimo sistemos dalis, taip pat kaip ir socialinėje, sveikatos, sporto ar kultūros srityje veikiančios nevyriausybinės organizacijos. Tai – gerieji įskiepai švietimo sistemoje, kurie skatina pažangą ir kitose ugdymo įstaigose. Tačiau sąlygos, kuriomis jos veikia, yra sudėtingesnės nei valstybinių: jos pačios turi užsitikrinti organizacijos tvarumą, įskaitant ir administravimą, patalpų priežiūrą, išlaikymą ir atnaujinimą, įrangos ir priemonių įsigijimą bei komunalinių mokesčių mokėjimą. Be to, pastaraisiais metais vykdomos bendros švietimo pertvarkos (pavyzdžiui, švietimo įstaigų tinklo atnaujinimas, mokinio lėšų apskaičiavimo metodikos pakeitimai, nacionaliniai mokinių pasiekimų patikrinimai ir kt.), vis labiau siaurina galimybes veikti nevyriausybinėms (pelno nesiekiančioms) mokykloms: neatliepia individualių kiekvieno mokinio išgalių bei ypatybių, kaip numatyta [Geros mokyklos koncepcijoje](#), sukeldamos įtampų mokiniams, o jų tėvams – neapibrėžtumą dėl ateities. Šie su nevalstybinėmis ugdymo įstaigomis nederinami pokyčiai ne tik kelia grėsmę šių įstaigų veiklos unikalumo išsaugojimui ir tvarumui, bet užkerta kelią naujų pažangių pedagoginių praktikų Lietuvoje atsiradimui ar juo labiau plėtrai, numatytiems Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (28 str.). **Siūlome:**

- Planuojant sisteminius švietimo pokyčius, konsultuotis ir derinti su nevyriausybinėmis bendrojo ugdymo įstaigomis, diferencijuoti teisinius ir finansinius kriterijus atsižvelgiant į skirtingus vaikų (ir tėvų) poreikius, ugdymo įstaigos veikimo principus, pedagoginių praktikų inovatyvumą (savitumą) ir kt.
- Įtraukti nevyriausybines bendrojo ugdymo įstaigas į vykdomas programas ir priemones nacionaliniu ir vietos lygmenimis (visos dienos mokykla, aplinkos (ūkio) lėšos, lengvatinė pastatų nuoma ir kt.).
- Atnaujinti teisinį nepriklausomų bendrojo ugdymo įstaigų reguliavimą.
- Vykdyti gerosios nepriklausomų bendrojo ugdymo įstaigų patirties sklaidą (pavyzdžiui, dėl mišraus ugdymo, projektinio ir praktinio mokymo(si), mokyklos be sienų, įtraukiojo ugdymo, demokratinio valdymo, savito ugdymo pedagogikos ir kt.).
- Stiprinti pasitikėjimo mokykla ir mokytojais kultūrą, mažinant kontrolę (nacionalinių patikrinimų pasirinkimas) ir biurokratinius reikalavimus.
- Ugdymo procese didesnę dėmesį skirti saugios ir palankios aplinkos mokiniams sukūrimui, mokinių galių at(si)skleidimui ir individualiai pažangai, jų nuosekliam įtraukimui į ugdymo procesą.
- Vykdyti stebėseną, ar mokyklose NVŠ lėšos naudojamos tikslingai (pagal paskirtį), stiprinti mokyklų ir nepriklausomų NVŠ teikėjų bendradarbiavimą.
- Savivaldybės lygmeniu nevalstybinėms mokykloms paskirstyti asignavimų iš valstybės biudžeto dotacijas, vadovaujantis skaidrumo ir lygiateisiškumo (su savivaldybei pavaldžiomis įstaigomis) principais.

¹² <https://svietimotinklas.lt/wp-content/uploads/2022/06/NVO-mokyklu-tyrimo-ataskaita-2021.pdf>

Neformalusis vaikų švietimas (NVŠ) – integrali švietimo sistemos dalis. Neformalusis švietimas vis dar dažnai suprantamas kaip laisvalaikio praleidimo ir užimtumo būdas, mažiau svarbus nei formalusis ugdymas. Tačiau neformaliajame švietime ugdomos bendrosios ir dalykinės kompetencijos bei stiprinamos vertybinės nuostatos svarbios dabarties ir ateities politiniam, socialiniam ir ekonominiam gyvenimui. Neformaliajam švietimui būdinga prieigų įvairovė bei gebėjimas greitai reaguoti į besikeičiančius iššūkius ir poreikius. Vykstant vis spartesniems pokyčiams, neformalusis švietimas greičiau ir lanksčiau gali atliepti naujai kylančius visuomenės poreikius nei formalusis. Todėl neformaliajam švietimui turi būti skiriamas deramas dėmesys, didinant vaikų aprėptį, programų įvairovę ir kokybę. Atsižvelgdami į valstybės strateginiuose dokumentuose numatytus siekinius, įtvirtintus Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje¹³, **siūlome:**

- Didinti NVŠ programų įvairovę, jų aktualumą visose savivaldybėse, ypač žiedinėse ir kaimiškosiose.
- Atnaujinti NVŠ programų (atrankos) vertinimo tvarką, siekiant stiprinti kompetencijų ugdymą.
- Parengti ir įgyvendinti NVŠ įgytų kompetencijų vertinimo ir pripažinimo tvarkos aprašą.
- Nuosekliai didinti valstybės finansavimą NVŠ, taip pat didinti NVŠ krepšelį.
- Atverti NVŠ duomenis.
- Sudaryti (finansines) sąlygas atsirasti NVŠ programoms ikimokyklinio amžiaus vaikams ir jas plėtoti.
- Taikyti pozityvios diskriminacijos principą (mažinti arba kompensuoti visą mokestį) specialiujų ugdymosi poreikių (toliau – SUP) turintiems vaikams ir vaikams, kurie gauna socialinę paramą pagal Lietuvos Respublikos socialinės paramos mokiniams įstatymą, siekiant sudaryti palankias sąlygas šiems vaikams dalyvauti NVŠ programose.
- Užtikrinti NVŠ teikėjų kvalifikacijos tobulinimą, nepriklausomai nuo jų pavaldumo.
- Teikti metodinę pagalbą NVŠ teikėjams, kurių programose dalyvauja SUP turintys vaikai.
- Sumažinti administracinę naštą paslaugų teikėjams, orientuojantis į suteiktų paslaugų rezultato ar poveikio (kokybinį) vertinimą.
- Atnaujinti Neformaliojo vaikų švietimo kryptių klasifikatorių, siekiant atitikties šiuo metu vykdomoms NVŠ ir formalųjų švietimą papildančio ugdymo programų kryptims bei jų aktualizavimo.
- Savivaldybių lygmeniu vykdomoms NVŠ programoms skirti finansavimą, nediferencijuojant pagal teikėjų pavaldumą, atsižvelgiant į Nacionaliniame pažangos plane numatytus siekinius¹⁴.

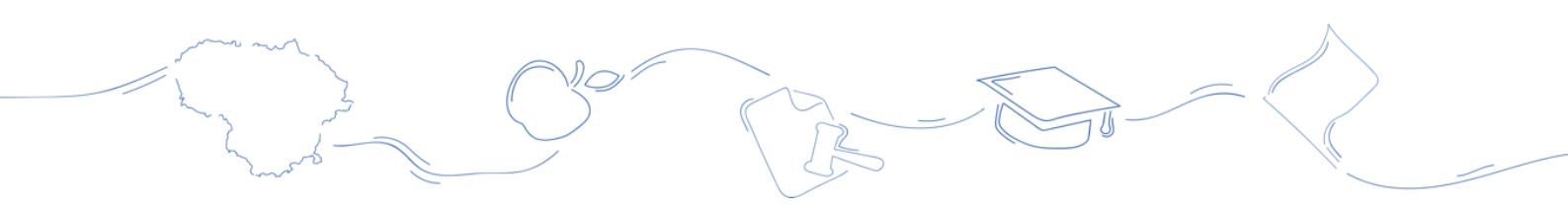
Atsparumas skaitmeniniams iššūkiams. Internetas yra neatskiriama visuomenės kasdienio gyvenimo dalis – [net 99 proc. namų ūkių, kuriuose yra vaikų, turi interneto prieigą](#). Nors technologijos dažniausiai lengvina mūsų kasdienybę, tačiau greta skaitmeninės darbotvarkės prioritetų dėl skaitmeninės pažangos būtina skirti deramą dėmesį rizikoms ir grėsmėms, kurios kyla kasdien naudojantis internetu ir technologijomis. Dabartinių pastangų, skirtų Lietuvos vartotojams (ypač vaikams ir jaunimui) apsaugoti skaitmeninėje erdvėje, nepakanka.

Lietuvoje trūksta sprendimų priėmėjų valios pripažinti problemą ir imtis ryžtingų veiksmų, remiantis tokių šalių, kaip Jungtinė Karalystė, Prancūzija ir Švedija, pavyzdžiais, kur imtasi iniciatyvos aukščiausiu lygmeniu.

Būtinai sprendimus priimančių bei kitų suinteresuotųjų šalių, verslo įsitraukimas ir veiksmai interneto grėsmių srityje, aiškiai įvardijant kiekvienos šalies atsakomybę bei realiai veikiančius (darančius pokytį, įtaką, saugančius vartotoją) reguliavimo mechanizmus, siekiant atsispirti tokioms rizikoms ir grėsmėms, kaip kritinio mąstymo stoka, prievarta ir seksualinis bei finansinis vaikų išnaudojimas (pvz.,

¹³ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.269178/asr>.

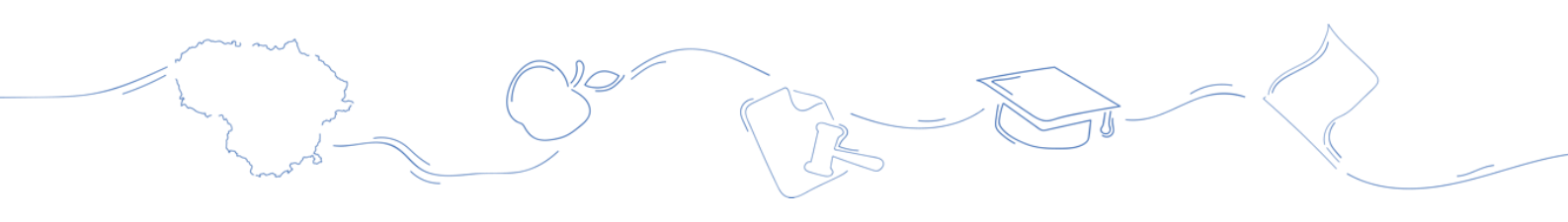
¹⁴ Nacionaliniame pažangos plane numatyta iki 2025 m. perduoti 15 proc., o iki 2030 m. – 30 proc. savivaldybių viešųjų paslaugų, įskaitant švietimo, teikti nevyriausybinėms ir bendruomeninėms organizacijoms.

vaizdo žaidimuose), pornografijos ir kitokio netinkamo turinio prieinamumas vaikams, ekstremali pornografija, keršto pornografija; priekabiavimas ir kibernetinis persekiojimas, smurto kurstymas, neapykantos nusikaltimai, [probleminis interneto naudojimas \(PIN\)](#), savęs žalojimo, savižudybės propagavimas, skatinimas ar pagalba, bauginimas, dezinformacija, nelegalių prekių ir paslaugų prieinamumas, dalijimasis nepadoriais jaunesnių nei 18 m. asmenų vaizdais, internetinės patyčios, smurtinis turinys, ekstremistinis turinys ir t. t. **Siūlome** (esminiai – trys pirmieji):

- Vyriausybei iškelti ambicingą tikslą, kad skaitmeninė erdvė Lietuvos vartotojams būtų saugiausia Europoje, ir parengti nacionalinę interneto ir skaitmeninės erdvės saugumo plačiąją prasmę (įskaitant visas įmanomas grėsmes, t. y. ne tik technologinio ar turinio saugumo, bet ir poveikio psichinei, ypač priklausomybių požiūriu, bei fizinei sveikatai) strategiją, ypatingą dėmesį skiriant tam, kaip būtų užtikrinta saugi skaitmeninė erdvė vaikams nuo paties jauniausio amžiaus.
- Nubrėžti griežtus atsakomybės bei skaidrumo reikalavimus skaitmeninę erdvę reguliuojančioms institucijoms ir verslo organizacijoms (teikiančioms produktus ir paslaugas, įskaitant platformų kūrėjus ir t. t.).
- Suformuoti prie Vyriausybės jungtinę ministerijų darbo grupę, kuri nuosekliai ir viešai spręstų su interneto naudojimu ir skaitmenine aplinka siejamų grėsmių ir žalų problemas (nustatytus naujus reguliavimus, suburs įvairių sričių NVO, konsultuosius su visuomene, inicijuos tyrimus, įstatymų pakeitimus ir t. t.).
- Skaitmeninio raštingumo ugdymas (didelį dėmesį skiriant skaitmeniniam sąmoningumui – gebėjimui kurti sveiką santykį su technologijomis, sveikų skaitmeninių įgūdžių, tausojančių fizinę ir psichikos sveikatą, formavimui, vengiant probleminio interneto naudojimo, vedančio į priklausomybę, rizikos) ugdymo įstaigose turi tapti privaloma pradinio ir vidurinio ugdymo dalimi.
- Siekti glaudesnio bendradarbiavimo tarp institucijų ir tarp skirtingų sričių specialistų, rūpinantis neigiamo interneto ir skaitmeninių technologijų poveikio prevencija.
- Įvairiais sveikatos ir švietimo sistemos lygmenimis pripažinti perteklinio ekranus turinčių IT prietaisų naudojimo neigiamo poveikio žmonių sveikatai svarbą.
- Aktyviai ir nuolat šviesti (kelti kvalifikaciją) visų sričių (švietimo, sveikatos, kt.) specialistus, ypač dirbančius su vaikais ir paaugliais, apie interneto rizikas ir skaitmeninių technologijų perteklinio naudojimo poveikį jų fizinei bei psichikos sveikatai.
- Vykdyti tęstinius skaitmeninių grėsmių bei skaitmeninių technologijų poveikio sveikatai ir gerovei vertinimo, matavimo, taikomų intervencijų poveikio tyrimus.
- Sukurti ir įgyvendinti daugialypę prevencijos programą, skirtą vaikų ir paauglių fizinei ir psichikos sveikatai nuo neigiamo ekranų poveikio apsaugoti.
- Savivaldos lygmeniu užtikrinti gyventojų bendruomenių / šeimų švietimą supažindinant su PIN bei kitomis skaitmeninės erdvės rizikomis ir būdais padėti jų išvengti.
- Stiprinti ugdymo įstaigų ir NVO bei privataus sektoriaus bendradarbiavimą siekiant apsaugoti vaikus ir paauglius nuo rizikų internete, akcentuojant skaitmeninį sąmoningumą (įskaitant ir PIN riziką).
- Ikimokyklinio ir mokyklinio ugdymo įstaigose patvirtinti dokumentus, reglamentuojančius naudojimosi išmaniaisiais įrenginiais ribojimą ugdymo proceso metu (įskaitant pertraukas).
- Įgalinti ugdymo įstaigų darbuotojus užtikrinti šeimų (tėvų, globėjų ir vaikų) švietimą sąmoningo technologijų naudojimo klausimais, aprūpinant ugdytojus reikiama išteklių (žinios, mokymai, medžiaga, priemonės, kvalifikacijos kėlimas ir t. t.).
- Atsižvelgiant į Lietuvos mokslininkų rekomendacijas, siekiant pagerinti prastėjančią paauglių miego kokybę ir sveikatą bei mokymosi rezultatus, mokyklų steigėjams rekomenduojama vėlinti pirmųjų pamokų pradžią ir pamokas pradėti ne anksčiau kaip 9:00 val. ryto¹⁵.

¹⁵ Vilniaus universiteto mokslininkų projekto „Nuotolinis vaikų ugdymas pandemijos dėl COVID-19 metu: grėsmės bei galimybės ekosisteminio požiūriu“ pagrindiniai rezultatai ir rekomendacijos politikai, 6 psl., 19 punktas: https://lt.mediavaikai.lt/files/ugd/d3b129_6563648091ef4911a1bada9bd143badc.pdf.

-
- Ugdymo įstaigose būtini fizinio aktyvumo užsiėmimai, todėl ugdymo įstaigų teritorijose svarbu įrengti erdves, skirtas fizinio aktyvumo veikloms. Pamokų metu reikėtų sudaryti sąlygas kas 20 minučių pajudėti.
  - Internetinio ryšio paslaugos turėtų būti teikiamos / įrenginiai parduodami tik su įdiegta tėvų kontrolės (angl. *Parental Control*) funkcija, kuri leistų riboti interneto ir jo turinio prieinamumą. Tėvų kontrolės paslaugos funkcija būtina ugdant ir auginant vaikus iki 14 m.

Pilietiškumas ir globalus pilietiškumas. 2022 m. pabaigoje Pilietinės visuomenės instituto atliktas Pilietinės galios indekso [tyrimas](#) parodė, kad Lietuvos visuomenė ir toliau aktyviai įsitraukia į pilietines veiklas, ypač – pagalbą Ukrainai ir ukrainiečiams. Tačiau nepaisant aukšto aktyvumo, bendras Pilietinės galios indeksas 2022 m. sumenko¹⁶. Įtakos tokiam pokyčiui turėjo išaugęs asmenų, nežinančių, kaip elgtis iškilus politinei, ekonominei ar vietos reikšmės problemai, skaičius ir sumažėjusi dalis tų, kurie tokiose situacijose aktyviai imtųsi veiksmų. Sumenko ir gyventojų tikėjimas visuomenės galia paveikti svarbius viešojo gyvenimo sprendimus.

Daugėjant nenuspėjamų aplinkybių, didėjant neapibrėžtumui, nepaprastai svarbu stiprinti demokratinį visuomenės atsparumą. Mokykla yra svarbus veikėjas šiame procese¹⁷, todėl pilietiškumo kompetencijos ugdymas turėtų remtis visuminiu principu, t. y. visa bendruomenė turi būti įtraukiama į visus mokyklos valdymo ir organizavimo procesus, neapsiribojant vienu dalyku bei glaudžiai bendradarbiaujant su bendruomene ir pilietine visuomene už mokyklos ribų¹⁸.

2018 m. EBPO PISA atliktas 15 m. jaunuolių globaliųjų kompetencijų¹⁹ tyrimas rodo, kad Lietuvos jaunimas pakankamai gerai žino globalias temas²⁰ ir pasitiki savo jėgomis atlikdamas su globaliomis temomis susijusias užduotis. Tačiau integruoto kognityvinio testo rezultatai parodė, kad jaunimui stinga gebėjimų kritiškai vertinti informaciją, paaiškinti situaciją ar problemą, suprasti globalių problemų kompleksiskumą: suvokti globalių problemų pasekmių ir savo veiksmų poveikio globaliems iššūkiams, t. y. netiki, kad asmeniškai gali prisidėti prie globalių problemų sprendimo, todėl retai imasi aktyvių veiksmų. **Siūlome:**

- Įtraukti visą mokyklą (vadovus, visų dalykų mokytojus, mokinius ir tėvus) į pilietiškumo kompetencijų ugdymo procesą.
- Užtikrinti, kad demokratinės vertybės būtų mokyklos vidinės kultūros ir valdymo pagrindas, pagarba žmogaus teisėms ir orumui būtų mokyklos elgesio kodekso ir bendravimo kultūros dalis.
- Ugdant pilietiškumo kompetencijas skirti daugiau dėmesio praktinei, jaunimui patraukliai veiklai, nuosekliai įtraukiant į šią veiklą NVO, bendruomenės ir jaunimo organizacijas.
- Stiprinti pilietiškumo temas visų dalykų mokytojų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo programose.

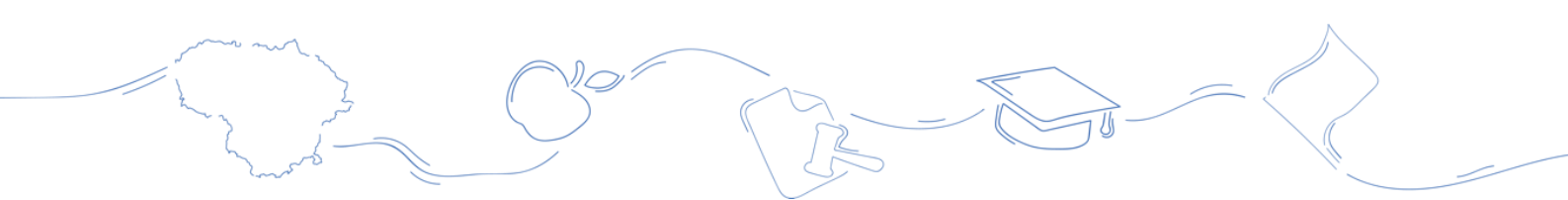
¹⁶ 2022 m. reikšmė - 35,9 balo iš 100 galimų, 2020 m. - 41,3 balo, 2019 m. 39,7 balo.

¹⁷ 2022 m. gegužės–birželio mėn. Europos Vergelando centro Ukrainoje atlikto tyrimo „Kova už demokratiją: mokyklų vaidmuo ir demokratijos ugdymas karo metu“ rezultatai parodė, kad mokyklos, kurios sprendimų priėmimo ir valdymo procese vadovavosi demokratiniais principais, sugebėjo tęsti mokymą(si) geriausiu įmanomu būdu, taip pat prisiimti naujus vaidmenis pirmosiomis savaitėmis ir mėnesiais plataus masto karo sąlygomis.

¹⁸ [Rekomendacijos mokykloms „Atsparumo stiprinimas: pilietiškumo ugdymo vaidmuo“](#), kurias parengė Khrystyna Chushak, Europos Vergelando centro vykdomo projekto „Demokratinė mokykla: parama švietimo reformoms Ukrainoje“ vyriausioji programos koordinatore, Lvivo pedagogų kvalifikacijos tobulinimo centro docentė, švietimo politikos skyriaus vadovė.

¹⁹ Globalioji kompetencija – tai daugiamatis gebėjimas nagrinėti vietinės, pasaulinės ir kultūrinės reikšmės klausimus, suprasti ir gerbti kitų pasaulėžiūrą, dalyvauti atviroje, tinkamoje ir veiksmingoje kultūrų sąveikoje ir veikti siekiant bendros gerovės ir tvarumo. OECD (2020). PISA 2018 results (Volume VI). Are students ready to thrive in an interconnected world? // <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/d5f68679-en.pdf?expires=1681322258&id=id&accname=guest&checksum=7F74D1FA4729B65204F7C26D4E546D4A>

²⁰ Lietuvos mokiniai dažniausiai nurodė, kad jie šiek tiek žino, bendrais bruožais galėtų paaiškinti arba yra susipažinę ir gana gerai sugebėtų paaiškinti tokias temas, kaip: klimato kaita ir visuotinis atšilimas, pasaulio gyventojų sveikata (pvz., epidemijos), migracija, tarptautiniai konfliktai, badas arba netinkama mityba įvairiuose pasaulio regionuose, skurdo priežastys, vyrų ir moterų lygybė skirtinguose pasaulio regionuose.

-
- Įgyvendinti tikslines priemones, skirtas (globalaus) pilietiškumo ugdymo kokybei gerinti, stiprinant bendradarbiavimą tarp mokyklų ir NVO bei skatinant gerosios patirties sklaidą.
  - Susisteminti turimus išteklius, priemones ir gerąsias globaliojo pilietiškumo ugdymo veiklų patirtis (parengti duomenų bazę, idėjų banką ar pan.) tam, kad mokytojai lengviau rastų reikiamus išteklius ar priemones.

Neformalusis suaugusiųjų ir vyresniųjų suaugusiųjų švietimas (NSŠ ir NVŠŠ). 2022 m. duomenimis, per pastarąsias keturias savaites mokėsi 8,5 proc. 25–64 m. Lietuvos gyventojų (tiek pat, kiek ir 2021 m.)²¹, mažiau nei vidutiniškai ES²². 2021 m. Europos komisijos paskelbtoje [Žaliojoje knygoje dėl senėjimo](#), prognozuojamo didžiausio darbingo amžiaus, kuri nustačius darbingo amžiaus gyventojų skaičius 2040 m. nesikeistų, žemėlapyje Lietuva patenka į nepalankiausių šalių sąrašą, t. y. prognozuojamas darbingas amžius iki 75 metų. Tai įpareigoja ieškoti specifinių Lietuvai sprendimų ir jau šiandien numatyti ir pradėti įgyvendinti priemones, amortizuojančias šias darbo rinkos prognozes.

EBPO Lietuvos įgūdžių strategijoje (toliau – EBPO strategija) pabrėžiama, kad siekiant tvarių ekonominių ir socialinių pokyčių, žmonėms reikia ne tik profesinių, techninių ir specialiųjų įgūdžių ir žinių, bet ir tvirtesnių bei įvairiapusiškesnių įgūdžių komplekso, įskaitant pamatinius, kognityvinius ir metakognityvinius, socialinius ir emocinius. Vykstant itin sparčiai technologijų pažangai, kai profesinės, techninės ir specialiosios žinios ir įgūdžiai pasensta per nepaprastai trumpą laiką, yra itin svarbu ugdyti stiprius asmenų bendruosius įgūdžius, tokius kaip kritinis ir kūrybinis mąstymas, bendradarbiavimas, mokėjimas mokytis, problemų sprendimas ir gebėjimas prisitaikyti.

STRATA apklausos rezultatų ataskaitoje „Mokymasis visą gyvenimą. Įpročiai, patrauklumas, barjerai, naudos suvokimas“ (toliau – STRATA ataskaita) teigiama, kad bendrieji Lietuvos gyventojų įgūdžiai yra nepakankami. Ypatingas dėmesys išvadose atkreipiamas į gebėjimų mokytis trūkumą ir būtinybę aktualizuoti šio gebėjimo svarbą.

Lietuva įsipareigojo iki 2030 m. pasiekti, kad mokymosi veikloje kasmet dalyvautų bent 53,7 proc. 25–64 metų amžiaus žmonių, taip pat per paskutines 2 savaites būtų 8 proc. besimokiusių 55–74 metų amžiaus asmenų²³. Nuo 2021 m. atnaujinama mokymosi visą gyvenimą sistema (toliau – MVG), grindžiama individualiomis mokymosi paskyromis (toliau – IMP), turėtų pradėti veikti tik 2023 m. rudenį. Atsižvelgiant į tai, rengiami Neformaliojo suaugusiųjų ir tęstinio mokymosi įstatymo pakeitimai. Vis dėlto iki šiol kyla klausimų, ar naujoji MVG sistema padės spręsti svarbiausius suaugusiųjų mokymosi iššūkius – įtraukti visuomenę, ypač pažeidžiamų grupių asmenis, mažiau linkusius mokytis, į mokymosi visą gyvenimą procesus, suteikti gyventojams dabarties ir ateities socialiniam ir ekonominiam gyvenimui reikiamų įgūdžių ir kompetencijų, tikslingai investuoti į programas, atliepančias regionų plėtros ir vietos gyventojų poreikius, užtikrinti vyresniųjų suaugusiųjų mokymosi tvarumą ir plėtrą. **Siūlome:**

- Įtraukti nevyriausybinės organizacijas į Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi įstatymo įgyvendinamųjų teisės aktų, ypač susijusių su programų kokybės užtikrinimu, finansavimu, rengimą.
- Įtraukti vietos NVO į visuomenės informavimą apie neformalųjį suaugusiųjų švietimą ir tęstinį mokymąsi ir konsultavimą šiais klausimais savivaldybės teritorijoje.
- Į su MVG įgyvendinimu susijusias grupes (Valdymo grupę, Vyriausybės komisiją nacionalinei žmogiškųjų išteklių stebėsenai koordinuoti ir kt.) įtraukti socialinius partnerius, įskaitant nevyriausybinės organizacijas.

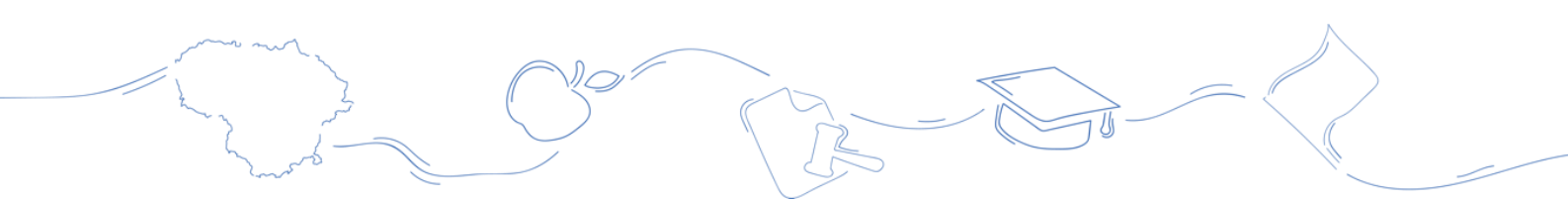
²¹ <https://osp.stat.gov.lt/lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=74897e4d-8522-40fe-8a5a-8439fe5e1ff3#/>

²² Eurostato duomenimis, ES vidurkis 2021 m. – 10,8 proc.

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/trng_lfse_01/default/table?lang=en

²³ Eurostato duomenimis, per paskutines 2 savaites 2021 m. Lietuvoje mokėsi 8,6 proc. 25–64 metų asmenų, 3,3 proc. 55–74 m. asmenų (2020 m.).

-
- Įtraukti į IMP dirbančius vyresniusius suaugusiuosius tam, kad jie galėtų tobulinti reikiamas kompetencijas ar kvalifikaciją, kurios padėtų jiems ilgiau išlikti darbo rinkoje.
  - Stiprinti partnerystę su savivaldybėmis ir regionų plėtros tarybomis, siekiant tiksliau identifikuoti, kokios programos atliepia regionų plėtros ir vietos gyventojų mokymosi poreikius.
  - Sukurti ir įgyvendinti vyresniųjų suaugusiųjų švietimo modelį, užtikrinantį visų paslaugų teikėjų, nepriklausomai nuo pavaldumo, finansavimo tvarumą ir paslaugų plėtrą.
  - Įtraukti į MVG prioritetines tikslines grupes viešąsias paslaugas teikiančių nevyriausybinių organizacijų, dirbančių socialinėje, švietimo, kultūros ir kitose srityse, bei socialinį poveikį kuriančių įmonių, ypač teikiančių paslaugas pažeidžiamų grupių atstovams (mažas pajamas gaunantiems asmenims, bedarbiams, vyresnio amžiaus asmenims, socialiai pažeidžiamų šeimų vaikams ir jaunimui, asmenims turintiems negalią, imigrantams ir kt., kurie tiesiogiai (arba netiesiogiai) patenka į darbo automatizavimo rizikos grupes) darbuotojus.
  - Įtraukti specialiųjų poreikių ar negalią turinčius asmenis į prioritetines visuomenės grupes.
  - Didesnį dėmesį (ir lėšas) skirti bendrųjų, pamatinių, kognityvinių ir metakognityvinių, socialinių ir emocinių įgūdžių ugdymui (ne tik skaitmeninio raštingumo ir kalbų), kurių svarba akcentuojama EBPO strategijoje ir STRATA ataskaitoje bei pačių darbdavių.
  - Vykdyti nuolatinę mokymosi visą gyvenimą stebėseną ir, esant poreikiui, teikti siūlymus dėl jos tobulinimo.

Aukštasis mokslas. Nevyriausybines aukštojo mokslo įstaigas – neatsiejama Lietuvos aukštojo mokslo dalis. Šių įstaigų akademinė bendruomenė įsitraukia į mokslines ir kitas veiklas, kurios daro didelį poveikį regionui. Pastaraisiais metais nevalstybinės aukštojo mokslo įstaigos įgijo daugiau galimybių dalyvauti Lietuvos akademiniam gyvenime, moksliniuose ir kituose projektuose, gauti finansines paskatas. Tačiau iki šiol į kai kurias valstybės ar net Europos lygmens aukštojo mokslo diskusijas ar projektus nepavaldžios įstaigos neįtraukiamos. **Siūlome:**

- Plėtoti ir stiprinti nevyriausybinių aukštojo mokslo institucijų įtrauktį į vykdomas programas, projektus ir priemones nacionaliniu ir vietos lygmenimis.
- Plėtoti ir stiprinti NVO dalyvavimą sprendžiant aukštojo mokslo klausimus vyriausybinių organizacijų, švietimo ir kitose tarybose, komisijose, darbo grupėse.
- Skirstyti valstybės asignavimų lėšas, taikant vienodą valstybės asignavimų lėšų skirstymo principą valstybinėms ir nevalstybinėms aukštojo mokslo institucijoms (pavyzdžiui, stipendijas studentams iš Ukrainos).

Tinklo plėtra ir stiprinimas. Siekiant plėtoti nevyriausybinių organizacijų dalyvavimą formuojant ir įgyvendinant švietimo politiką, stiprinti šio sektoriaus atstovavimą nacionaliniu ir ypač vietos lygmenimis, bus plečiama Tinklo narystė, įtraukiant nevyriausybines švietimo organizacijas, veikiančias įvairiose švietimo srityse. Taip pat plečiamas Tinklo narių dalyvavimas įvairiose tarybose, komitetuose, darbo grupėse ir kt. Atsižvelgiant į tai, kad dėl netvaraus ir nepakankamo finansavimo regionuose veikia mažai švietimo organizacijų, kurios dažnai neturi reikiamų išteklių savo veiklai nuosekliai vykdyti ir plėtoti, dėmesys bus skiriamas vietos organizacijų aplinkos gerinimui.

Strateginės veiklos kryptys patvirtintos visuotiniame susirinkime 2023 m. balandžio 25 d.